

Argentini in Urugvaju. To vojno je vodil njegov sin in naslednik maršal Francisco Solano López; končala se je z okupacijo večine teritorija ter z masakriranim prebivalstvom. Praktično vsa moška populacija je bila ubita, propad Paragvaja pa neizbežen.

Dr. Branka Sušnik analizira v tej svoji »viziji« družbene procese ter vrednote in ideje, zanima jo razvoj v antropološkem in psiho-socialnem smislu in ne anekdotični dogodki. Pregled je utemeljen s kopico podatkov, statistik, citatov, ki izhajajo iz vseh pomembnih arhivov za to obdobje. Njen stil je faktični, sama mi je priznala, da ni nikoli zmogla poljubnoznanstvenega dela. Španščina teče gladko, z bogatim besednim zakladom, edini očitni spomin na materinščino je dosledna uporaba velike začetnice pri navajanju narodnosti. (Zanimivo je, da je ta najpogostejša napaka Slovencev, ko se v španščini izražajo pisno.) S prodornostjo tujega opazovalca pa je nanizala vrsto psihofizičnih in socialnih lastnosti Paragvaja in Paragvajcev ter se s tem mogoče najbolj približala k pojasnitvi specifičnega razvoja te, za nas skoraj neznane dežele Južne Amerike.

323

Etnografski muzej, ki ga je sama oblikovala ter obogatila s številnimi predmeti pridobljenimi na vsakoletnih terenskih raziskavah, je morda za naše, evropske razmere skromen. Toda videz vara, tako v zbirkah, ki so prikazane v prvem nadstropju stavbe, kot v knjižnici v pritličju leži pravo bogastvo znanja in naporov slovenske znanstvenice, ki je, kot sama pravi, »v Paragvaju našla osebno in znanstveno svobodo«. Dr. Sušnikova se ne ravna po splošnih pravilih, tako, ne glede na to, da je sicer uradno v pokoju, živi naprej s svojim muzejem, vsak dan po 7. uri zjutraj jo boste zaslišali po telefonu ali srečali po zvonjenju. Do 11. ure dela v svojem kabinetu poleg knjižnice. Popoldnevi so namenjeni raziskovalnemu delu v arhivih in drugih ustanovah. V kratkem pričakuje, in mi z njo, dve pomembni knjižni izdaji, eno v Španiji, drugo na Dunaju. Obe sta sintezi njenega dolgoletnega dela; ko sem jo vprašala, ali bi napisala tudi kaj takega za Slovence, je odgovorila pritrdilno. Naša strokovna ter (brez patosa) nacionalna dolžnost je, da ji omogočimo uresničitev tega.

Nova domovina, Paragvaj, je dr. Sušnikovi letos izkazala posebno priznanje za življenjsko delo: 2. aprila letos je predsednik republike gen. Andrés Rodríguez (prvi demokratično izvoljeni predsednik po dolgoletni diktaturi gen. Stroessnerja, oblike oblasti, ki je, žal, tako značilna za Paragvaj) izročil Nacionalno nagrado za znanost, ki jo podeljuje paragvajski Parlament. Slovesnost je potekala v najlepši dvorani predsedniške palače, ki nosi ime López (po obeh, očetu in sinu), v Salónu de la Libertad.

Po posredovanju njene prijazne asistentke Adeline Pusineri smo tudi v Sloveniji zvedeli za to priznanje, sedaj pa nam ostane še, da se seznanimo z vsebino znanstvenega dela dr. Branislave Sušnik.

Irene Mislej

MÖBEL AUS FRANKEN. Oberflächen und Hintergründe (ur. Ingolf Bauer), Bayerisches Nationalmuseum, Hirmer Verlag; München 1991, 405 strani velikega formata, številne črno-bele in barvne fotografije.

Lani je Bayerisches Nationalmuseum iz Münchna izdal obsežno knjigo z naslovom *Pohišstvo na Frankovskem*, ki je pravzaprav katalog istoimenske razstave. Münchenski Bavarski nacionalni muzej jo je pripravil v sodelovanju z Germanisches Nationalmuseum v Nürnbergu.

Obsežna knjiga je razdeljena na dva dela, na članke in na kataloški del, v katerem so v treh vsebinskih sklopih predstavljeni v razstavo vključeni predmeti.

Publikacija se ponaša z izjemno obsežnimi in z vsemi potrebnimi opombami opremljenimi besedili, ob katerih je bralec zlasti navdušen nad poglobljeno razgledanostjo piscev člankov. Študije so predvsem zgoščeni pregledi zgodovinskih okoliščin, v katerih je nastajalo pohištvo. Podlaga zanje so v živahni pisateljski vnemi objavljeni programi, kritike in razmišljanja v strokovni periodiki in v samostojnih publikacijah preteklega stoletja. Prav tako pa se s to tematiko danes kontinuirano ukvarjajo številni raziskovalci družbene, kulturne, umetnostne, obrtne, gospodarske in šolske zgodovine.

324

Urednik dr. Ingolf Bauer v uvodu najprej govori o povodu za razstavo in katalog, v nadaljevanju pa ugotavlja pomembno dejstvo, da je v posameznih frankovskih pokrajinah sicer mogoče zaslediti večjo priljubljenost posameznih form, ornamentov in motivov, skoraj nemogoče pa je govoriti o izključnih lokalnih slogovnih posebnostih. S podrobno analizo ohranjenih kosov pohištva in z arhivskimi študijami so se tudi zabrisale umetno ustvarjene meje med podeželskimi, mestnimi in za dvor in gospodo delujočimi mizarji. Podeželski mizarji so bili namreč sposobni izdelovati zelo kvalitetno pohištvo in le naročnikova denarnica je odločala, iz kakšnega lesa in kako natančno in spretno bo posamezen kos izdelan. Še dokaz več, kako nujno je pohištvo obravnavati v kompleksnem okviru stanovanjske opreme določene dobe, je nenazadnje ugotovitev, da je bilo izredno pisano poslikano in pobarvano pohištvo 18. stoletja postavljeno v belo pobeljene sobe. Pozneje je prišlo do preobrata. Zdaj so stene prevzele barvito, največkrat šablonizirano poslikavo, zato pa je pohištvo izgubilo svojo pisanost in postalo enobarvno, največkrat v poudarjeno temnih tonih.

Restavratorka in etnologinja Gerdi Maierbacher-Legl piše o »površinah«. Pozitivistično opisovanje vidnih značilnosti pohištva: vrste lesa, konstrukcije, tehnike obdelave površine, slogovnih značilnosti, okrasja, razmerij, ipd., ob tem pa arhivsko podprte zgodovinske okoliščine, v katerih je nastajalo, so zgolj osnova, iz katere mora proučevalec pohištva izhajati, ko išče globlje kulturne, duhovno umetnostne, obrtne in vrednostne tokove, ki so bili odločilni za nastanek določenega kosa pohištva. Umetna obrt, tudi mizarstva, je povezana tako z gospodarsko kot s kulturnoumetnostno sfero človekovega bivanja. Za popolnejšo zgodovinsko podobo je potrebno proučevati obe.

Gerdi Maierbacher-Legl v svojem prispevku tudi opozarja na pogosto uporabo istih motivov v različnih tehnikah (na primer rezljane, naslikane ali marketirane angelske glavice na garderobnih omarah), na približevanje slikarskim učinkom s tipično mizarškimi sredstvi (s furniranjem, ožiganjem ali luženjem lesa), na posnemanje drugih materialov, zlasti marmorja, v lesu, ali na posnemanje dragocenih vrst lesa s cenejšimi poslikavami in z oblepljanjem z vzorčastim papirjem. Frankovska posebnost v 18. stoletju je »zrcalno pohištvo«, t.j. pohištvo, obloženo z brušenimi ogledalci, kakršnega so izdelovali v manufakturi nadvojvode Lotharja Franza von Schönborna v Lohru na Meini. Kot izvrsten praktik Maierbacher-Leglova omenja tudi sledi časa na starejših kosih pohištva, ki se kažejo v staranju materiala, v obrabljenih detajlih in večkratnih obnovitvenih posegih (dodajanju manjkajočih delov, preslikavanju, prepolitiranju in podobno).

Sledijo članki, ki skušajo čim širše orisati razmere, v katerih je frankovsko pohištvo nastajalo.

Rainer S. Elkar v članku Mizarji na Frankovskem pokaže na vlogo mizarjev v mestih, na deželi ali na dvoru, na njihovo odvisnost od cehov in na relativno negotove možnosti

za delo. Čeprav je bila večina mizarjev vključena v strogo cehovsko organizacijo z močno izraženo socialno in katoliško razsežnostjo, pa ne smemo gledati na mizarstvo le skozi cehovstvo. Precej mizarjev je bilo neodvisnih, zlasti na podeželju, kjer so t.i. šušmarji hodili delat na dom, pa tudi v mestih, na primer v Nürnbergu, kjer mizarji v 17. in 18. stoletju sploh niso bili združeni v cehe. Običajno so bili izvencehovski mizarji cenejši, pri njih pa so naročali tudi zahtevnejši kupci. Popolnoma izven cehov so delovali tudi dvorni mizarji, kakršna sta bila na primer Johann Georg Nesstfell in Carl Maximilian Mattern, ki so imeli res dobre pogoje za delo vse dotlej, dokler jih je financiral ta ali oni član visokega plemstva, sicer pa so se tudi oni morali boriti za preživetje.

Ko je leta 1868 na Bavarskem uzakonjena obrtna svoboda in je država začela aktivneje spodbujati dodatno strokovno obrtno izobraževanje, ko so se v sedemdesetih letih na Frankovskem začeli pojavljati parni in drugi stroji, pa je za mizarje nastopila nova doba. Najpodjetnejši med njimi so hitro sprevideli nove možnosti v industrijskem izdelovanju celotnih kosov pohištva ali posameznih delov zanj. Za obsežen nemški trg sta stružene balustre, nastavke, strojno rezljane letve in drugo za neorenesančno pohištvo potrebno okrasje zelo uspešno že sredi 19. stoletja izdelovali firmi Eysser iz Bayreutha in Barth iz Würzburga.

Barbara Rawitzer nadaljuje vrsto člankov o zgodovinskem ozadju izdelovanja pohištva z analizo Mongelasove statistike frankovskih mizarjev iz zgodnjega 19. stoletja, ki je nastala v času, ko je v Napoleonovih vojnah Bavarska z deli Frankovske postala kraljestvo. Največ mizarjev je takrat delovalo na spodnjem Frankovskem.

Ta sklop prispevkov pa zaključuje Sigrid Sangl s kratko zgodovino znamenitih dvornih mizarjev na Frankovskem. V 18. stoletju sta se na Frankovskem ostro ločevala dva duhovna tabora, na eni strani katoliški kneževini Bamberg in Würzburg, kjer je v drugi polovici stoletja deloval znameniti David Roentgen, ki sta bili tudi kulturno in umetnostno povezani z Avstrijo, na drugi strani pa protestantski mesti Ansbach (med drugim dvorni mizar Johann Matusch) in Bayreuth (družina Spindler), ki sta težili k Prusiji in sta se s tem vključevali v širši francoski kulturni krogi. V pohištveni umetnosti je to pomenilo v drugi polovici 18. stoletja uglašenost na naturalističen rokoko francoskega tipa. Ko se je 18. stoletje izteklo, je minila tudi zlata doba dvornih mizarjev. V začetku 19. stoletja so se pojavili številni trgovci z najmodernejšim mednarodnim luksuznim pohištvom in plemstvo je začelo kupovati pri njih, saj se jim ni več splačalo zaposlovati lastnega prvovrstnega mizarja.

Berward Deneke v svojem obsežnem prispevku zajema številne pogoje, ki so v 19. stoletju opredeljevali razvoj umetne obrti, in vpliv poklicnega šolstva, obrtnih, industrijskih in deželnih razstav ter številnih obrtnih in zgodovinskih društev nanj. V sredini prejšnjega stoletja je nemške dežele prizadel zastoj obrti. Vzroke so tedanji strokovnjaki iskali v preskromni strokovni izobrazbi, v premoči velikih polindustrijskih obratov nad majhnimi izdelovalci in v tuji konkurenci. Z industrijsko revolucijo v Angliji, ki se je začela desetletja pred srednjeevropsko, je Evropo preplavilo poceni in kvalitetno izdelano angleško pohištvo. Nekaj je bilo treba ukreniti. Že leta 1818 so bile v Nürnbergu, Münchnu in Augsburgu organizirane umetnoobrtne in industrijske razstave, na katerih je prihajalo do vsestransko koristnih izmenjav znanja in modnih novosti, pokazalo pa se je tudi, kako močna je raznovrstna ponudba in kako veliko povpraševanje po posameznih vrstah pohištva. Razstave so prirejale vedno številčnejša umetnoobrtna društva, ki so skrbeli tudi za poučna predavanja, za izdajanje izobraževalnih publikacij in za širjenje

mreže politehničnih (v mestih) in obrtnih šol (v okrožjih). V Münchnu, Würzburgu in drugod je od srede stoletja naprej izhajala vrsta društvenih časopisov (npr. Zeitschrift des Polytechnischen Vereins), ustanavljali pa so se tudi muzeji (npr. Bayerisches Gewerbemuseum v Nürnbergu leta 1872). Ob nezadržnem razvoju industrije, ki je šel vzporedno z razvojem strojništva (ok. 1890 je bilo v Nürnbergu že blizu dvesto plinskih motorjev), so nekateri strokovnjaki menili, da bo mala obrt obstala le v povezavi z umetnostjo in so zato na obrtnih šolah močno poudarjali pouk risanja.

Ingolf Bauer govori o oblikovanju pojma »kmečkih« in »meščanskih« sob, ki se je porajal pri postavitvah na velikih razstavah in v novih muzejih 19. stoletja na že pred tem ustvarjenih osnovah prvih javnih muzejev. Z oblikovanjem teh dveh pojmov je povezan tudi socialnozgodovinski preobrat k meščanski idiliki družinskega življenja v prvih desetletjih 19. stoletja.

326

Sledi članek Berwarda Denekeja o dilemah ljudske oziroma domovinske umetnosti. Okrog leta 1900 so na velikih obrtnih in deželnih razstavah nadaljevali z v zadnji tretjini 19. stoletja začetim razstavljanjem kmečkih izb in sob višjih slojev posameznih nemških pokrajin, ki so delno že temeljile na etnoloških in umetnostnozgodovinskih raziskavah, čeprav je prevladoval folklorističen pristop. Te predstavitve so bile priljubljene, ker so s preprostim kmečkim pohištvom obiskovalci povezovali tradicijo in zdrav način življenja v nasprotju z mestnim, hitro se spreminjajočim industrijskim okoljem. Izdelovalci pohištva so rade volje zaposlovali oblikovalce, največkrat profesorje na krajevnih umetnoobrnih šolah, ki so, izhajajoč iz umetno oblikovanih slogovnih značilnosti »kmečkega« pohištva načrtovali enostavno, lahko izvedljivo in ceneno pohištvo, ki je ustvarjalo prijetno »nemško« domačnostno vzdušje v nasprotju z internacionalno in brezosebno secesijsko modo. Isti vzgibi - po ohranitvi in utrditvi tradicionalnih form - so v proizvodnji pohištva trdno zasidrali tako »altdeutsch« kot »kmečki« slog.

Ingolf Bauer v naslednjih dveh člankih natančno oriše raznovrstne učinke ustanavljanja muzejskih zbirk na okus kupcev pohištva. Govori o ustanovitvi dveh muzejev v prvih letih 20. stoletja, v Rothenburgu na Tauberi in Frankovskega muzeja v Feuchtwangnu. Za ustanovitev sta bili zaslužni društvi v teh dveh mestih, in sicer v Rothenburgu Društvo Stari Rothenburg in v Feuchtwangnu Društvo za ljudsko umetnost in narodopisje.

Konrad Bedal se loteva gradbene zgodovine frankovskih podeželskih hiš in njihovega vpliva na pohištvo. Na Frankovskem je bil zelo pogost način predalaste gradnje, pri kateri so na pročelju vidni nosilni elementi iz lesa, vmesen prostor pa je izpolnjen z drugim gradivom. Ta način gradnje, značilna razporeditev prostorov in njihova nepremična oprema so do neke mere pogojevali tudi premično opremo, v prvi vrsti seveda pohištvo. Sobe so bile običajno oblečene v les, tramovi v glavnem bivalnem prostoru so bili pobarvani rdeče in oker, v stranskih sobah sivo ali črno. Od začetka 18. stoletja naprej se pojavljajo kasetirani in tudi poslikani stropovi, od srede 19. stoletja naprej pa šablonizirane poslikave. Ker so stene postajale vedno bolj pisane, se je moralo pohištvo barvno umiriti in je zato običajno dobilo temno rjavo toniranje.

Zadnji prispevek izpod peresa Hermanna Heidricha govori o tem, kako se je v 19. stoletju stanovalo na frankovskem podeželju. Glavni bivalni prostori so bili »hiša«, kuhinja in »kamra«, včasih še »gornja kamra«. V »hiši« je bil med pečjo in oknom ali steno majhen, od drugega dela sobe oddeljen prostor, imenovan »kabinetek«, ki je značilen za frankovsko podeželje. Tu so spali starci ali otroci ali pa je služil kot pisarna hišnega gospodarja.

Pohištvo revnejših in bolj premožnih kmetov se ni dosti razlikovalo. Premožnost se je pač vedno dala bolje kot z notranjo opremo pokazati s prevoznimi sredstvi in z obleko.

Obsežnim študijam prvega dela knjige sledi kataloški del, razdeljen na tri vsebinske sklope: O pohištvu in mojstarih. Obrtniška kultura od 17. do 19. stoletja. Iz starega novo. Spremembe struktur in ideologij v 19. stoletju in O stanovanju. Opremljeni prostori in uporaba pohištva. Posamezni pohištveni kosi so dosledno predstavljeni z osnovnimi podatki, zelo podrobno so razčlenjene njihova konstrukcija, razdelitev notranjščine, obdelava lesa in poslikava, navedeno je primerjalno gradivo in ustrezna referenčna literatura.

V prvem sklopu o baročni pohištveni tradiciji je prva skupina pohištva primer za značilen okras baročnih frankovskih omar - z valovi, angeli ali koničastimi blazinicami, v različnih tehnikah in materialih. Cehovske skrinjice, v katerih so shranjevali dokumente, denar in druge cehovske dragocenosti, so bile os, okrog katere se je vrtelo ceremonialno cehovsko življenje. Zato so bile vedno zelo skrbno in solidno izdelane. V katalogu je cela vrsta izredno razkošno okrašenih skrinjic mizararskih cehov iz različnih frankovskih mest. Večina mizarjev je delala enostavno uporabno pohištvo brez pretiranih ambicij in se je morala tudi krepko boriti za preživetje s sorodnimi poklici, s kolarji, tesarji in strugarji. V 19. stoletju so si posamezne lokalne mizarске delavnice izoblikovale zanje značilne poslikave in v posameznih primerih tudi po grafičnih predlogah narejeno rezljano okrasje. Garderobne omare s takimi značilnimi okrasi so naslednja kataloška skupina pohištva. Zadnja skupina v prvem vsebinskem sklopu pa je pohištvo kot del plemiškega ceremoniala - »državna« zibelka, reprezentančne podne ure, z marketerijo bogato okrašeni predalniki in velika pisalna miza z rolojem.

Drugi vsebinski sklop z naslovom Iz starega novo. Spremembe struktur in ideologij v 19. stoletju se navezuje na razvoj obrti in industrije v preteklem stoletju. Industrijski razcvet je ponujal izjemne možnosti, po drugi strani pa je ogrozil vse mizarje, ki temu hitremu razvoju niso mogli slediti. Prometne povezave so postajale vse boljše. Izdelovalci so mnogokrat prepustili prodajo trgovcem s pohištvom, ki so imeli na zalogi širok spekter raznovrstnega pohištva. Spretni trgovski potniki, ki so ponujali pohištvo po razsežni nemški deželi, in so za vzorec nosili s seboj modelčke ali akvarele pohištvenih izdelkov, so poenotili umetnoobrti trg in v precejšnji meri diktirali modo v opremljanju. Od srede 19. stoletja naprej so mizarji za krašenje svojih izdelkov kupovali pri strugarjih, rezbarjih in drugih obrtnikih že izdelane stružene, intarzirane, profilirane in rezljane ornamente, ki so jih poljubno aplicirali na svoje izdelke, in so jih s tem precej pocenili. Mogoče je bilo kupiti že izgotovljene vložke z intarziranimi podobami, porcelanaste in stružene gumbе in podobno. V sedemdesetih in osemdesetih letih so za krašenje pohištva precej uporabljali tudi litografije in prelepnice (pretiske).

Splošna mehanizacija se je sicer v mizarstvu težko uveljavila, ker je bilo zanjo med starimi mizarji precej odpora. Zelo pomemben element pri razvoju pohištvene proizvodnje je uvajanje novih materialov, največkrat posnemajočih dragocenejše gradivo.

Zelo priljubljeno je postalo zlasti v drugi polovici 19. stoletja pleteno pohištvo. Uporabljalo se je v bolnišnicah, hotelih, v zdraviliščih in letoviščih, pa tudi doma, zlasti kot vrtno pohištvo. Leta 1896 je bila, na primer, ustanovljena pozneje zelo uspešna tovarna v Coburgu (Gagel, Rattan Rohrmöbel). Nekaj izredno lepih primerov pletenega pohištva je bilo zbranih tudi na omenjeni razstavi in so reproducirani v publikaciji.

Nobena knjiga o pohištvu v 19. stoletju ne more mimo ugotavljanja vzrokov za

neverjetno intenzivno umetnostno in umetnoobrtno ustvarjalnost, izhajajočo iz zgodovinskih slogov preteklosti. V zadnji tretjini 19. stoletja so Nemci dobili enotno moderno državo, v kateri je bil glavni gonilni dejavnik meščanstvo. To je želelo nadeti svoji bivalni okolici blesk najrazkošnejših aristokratskih stanovanj preteklosti. Poleg tega je bil v veliko pomoč pri utrjevanju nacionalne države prav naslon na zgodovino in ohranjeno materialno dediščino. Novi časi pa so vendarle zahtevali svoje in tako je nastala vrsta novih, lahko rečemo, hibridnih tipov pohištva. Nekateri med njimi so predstavljeni v naslednjem kataloškem sklopu (npr. vertiko).

328

Obogateli industrialci so postali mecen, ki so kupovali gradove in jih začeli na novo opremljati. Lastnik tovarne kameninaste posode v gradu Aschach pri Bad Kissingu Wilhelm Sattler, na primer, ki je zaslužen, ker je obudil sloves gotskega kiparja Tielmana Riemenschneiderja, je naročal veliko neogotskega pohištva. Premožne meščanske hiše so opremljali svetovalci za notranjo opremo, oblikovalske zamisli v duhu časa pa so lastniki našli tudi v časopisih in številnih posebej objavljenih pohištvenih predlogah. Prostori so praviloma dobili celotno opremo. V istem slogu in tonu so bile uglašene pohištvene garniture, opaži in stene, svetila, drobni inventar, moderno zimzeleno rastlinje in povezujoče težke ali lahkotne tkanine, vezenine in preproge. Veža in stopnišče sta bila opremljena v renesančnem ali baročnem slogu, gospodarjeva delovna soba v gotskem ali renesančnem slogu, damski salon, spalnica in otroška soba pa v lahkotnem rokokoju. V zadnjem desetletju 19. stoletja pa se je velik del javnosti spet obrnil k preprostejšim formam in ornamentu, k nekakšnim poznogotskim ploskovitim listnim reliefom tirolskega tipa. Zato v katalogu najdemo t.i. »alpsko gotsko« omaro, zidno omarico in ogledalo izpred sto let.

Tretji vsebinski sklop razvršča pohištvo glede na njegovo uporabo: za sedenje in zbiranje, za spanje in počivanje in za shranjevanje, pa še pomanjšano pohištvo in raznovrstne škatle, kasete in šatuljice. Med mizami so najbolj tipične mize s predalom in drsno ploščo iz območja Rhöna, ki so še v 19. stoletju ohranile srednjeveške razkročene in z vezmi okrepljene noge, mize z omarico med štirimi nogami, mize z deskastima oporama in obstenske mize. Sledi vrsta klopi za vsakdanjo rabo iz 19. in začetka 20. stoletja. Samostojni stoli so vstopili v pohištveni repertoar precej pozno. Oblikovno ponavljajo tradicionalne alpske forme z rezljanim hrbtnim naslonjalom in s paličastimi nogami, poševno vsajenimi v spodnjo stran deskaste sedežne ploskve. Postelje na Frankovskem so bile do 20. stoletja večinoma vse razstavljive, bodisi s streho na štirih oporah, bodisi z nastavkom nad vzglavjem, in nerazstavljive, t.i. »Spannbett«, ki so bile sestavljene iz preprostega ogrodja z nanj napetimi širokimi trakovi, ki so držali žimnico. Bile so krajše od današnjih, ker so ljudje spali napol sede in še na pragu našega stoletja vsak član družine ni imel svoje. Stale so lahko povsod, le v kuhinji ne. Za dojenčke so bile pripravljene zibelke, pozneje pa so se otroci morali mnogokrat zadovoljiti tudi s predali ali klopmi, v katerih je bilo mogoče spati. Prvi kos shrambnega pohištva je bil tako na Frankovskem kot drugod po Evropi do 17. stoletja skrinja. V katalogu je predstavljenih nekaj žitnih skrinj pa tudi bleščeče poslikane ali rezljane ženitovanjske skrinje. Že v zgodnjem baroku se je na Frankovskem pojavila garderobna omara, sicer pa so bile prve omare tiste, v katerih so bila shranjena jedila in so morale imeti zaradi tega luknjice ali rešetke za prezračevanje.

Posebej mikavne so pomanjšane komode (na Frankovskem značilne vodoravno vzvalovljene), skrinjice, omare in drugo predvsem shrambno pohištvo, ki je obdržalo vse slogovne značilnosti časa in tudi razmerja velikih kosov, le izdelano je bilo različno

natančno. Uporabljalo se je kot prodajni vzorci, kot igračke, največkrat pa za shranjevanje drobnih predmetov, za dokumente, nakit, spominke in ročna dela. Pod kat.št. 106 je opisana in fotografirana kredenca za punčke iz srede 18. stoletja, ki verno posnema bahavo zastekljeno omaro za shranjevanje dragocenega posodja, ki jo je moral imeti vsak premožen meščan tistega časa.

Baročna doba je velika doba zbirateljstva. Za shrambo drobnih naravnih in umetnih dragocenosti so služile »kabinetne omarice« z dvokrilnimi vratci, za katerimi se je skrivala množica predalčkov. Nekaj teh kosov pohištva je reproduciranih tudi v omenjenem katalogu.

Za kodo tej veličastni glasbi, ki je v knjigi *Pohištvo na Frankovskem* posvečena pohištveni umetnosti, na koncu poskrbi še nekaj zgolj po formatu skromnih škatlic, kaset in šatuljic, nastalih med 16. in začetkom 20. stoletja, ki so jih uporabljali za shranjevanje obhajilnih predmetov, za botrovo žličko ali pas kot darilo pri krstu, za orodje, za oporoko, za ženska pokrivala in podobno. Zelo uporabne in uporabljene so bile tudi škatle iz oblancev, v katerih so se zlasti prodajale igrače iz lesa, lepenke in kositra.

Zakaj sem se spustila v tako podrobno analizo te več kot odlične knjige? V študijah najdemo številne dragocene misli in zamisli, uporabne tudi pri preučevanju zgodovine pohištvene umetnosti na Slovenskem.

Predvsem me je prevzela vodilna misel vseh piscev, namreč ta, da je glede na naročnika nemogoče jasno ločiti med posameznimi razredi pohištva. Naročnika najprej velikokrat sploh ne poznamo in le domnevamo, v katerem okolju se je posamezen kos pohištva uporabljal. Pa tudi, če je znan, ni nujno vedno naročal svojemu stanu primerno, ampak se je seveda oziral na svojo finančno zmožnost. Dosedanje raziskave naše obrtne in industrijske zgodovine so pokazale, da so v 19. stoletju in še prej, v baročni dobi, na enak način kot pri naših severnih sosedih, v tem primeru na Frankovskem, pri razvoju obrti in industrije delovali isti vzvodi. Država je posvečala posebno pozornost strokovnemu poklicnemu šolstvu. Iz političnih, narodnoprerednih in drugih vzrokov so se ustanovljala obrtna in zgodovinska društva in muzeji. Nov gospodarski veter je tudi pri nas spodbujal organiziranje umetnoobrnih in industrijskih krajevnih in mednarodnih razstav.

Majhno slovensko ozemlje je bilo sicer majhnosti in drugim gospodarskim in negospodarskim dejavnikom primerno precej manj aktivno od nemških dežel, poleg tega pa je mizarska in pohištvena zgodovina pri nas ta hip le delno raziskana. Zato so toliko bolj dobrodošli poudarki v pričujoči knjigi in nakazane smeri za raziskovanje. Izbor sodelavcev kaže na to, da so vsak iz svojega zgodovinskega (pa tudi iz restavratorskega) zornega kota skušali čim bolj celovito osvetliti kompleksnost izdelovanja pohištva. Kratak povzetek Berwarda Denekeja v reviji *Weltkunst* (13, 1.7.1991, str. 1907-1910), katere uredniški program daje prednost najzlahtnejši umetnosti, in recenzija knjige Margit Berwing v etnološki *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde* (1992, str. 256-257) še posebej nazorno podčrtata, da je bila knjiga zamišljena, izvedena in sprejeta interdisciplinarno. Zato se moramo tudi pri nas ob temeljnih raziskavah še bolj zavzeto hkrati lotiti tudi celovitih orisov posameznih umetnoobrnih smeri.

Maja Lozar Štamcar